

fordi fredsbesættelsen gav den garanti for Værnemagtens sikkerhed som krigstilstanden ikke kunne give de to rigskommissariater. Det kan jo tværtimod tilføjes at netop akser mellem Berlin og den danske regering blev den afgørende bremse på Frits Clausens stormløb i 1940. Det noteres at Henning Poulsen i *Besættelsesmagten og de danske nazister* (1970) i virkeligheden på stort set samme præmisser som Loock (nemlig Hillgrubers *Hitlers Strategie 1940-41*, 1965) vil lægge Hitlers beslutning om »Barbarossa« helt hen i november som den afgørende forklaring på det pludselige sammenbrud af DNSAPs efterårsputsch. Det er to synspunkter, der vanskeligt lader sig forene.

HANS KIRCHHOFF

SVEN HENNINGSEN: *Atompolitik 1939-45*. Festskrift udgivet af Københavns Universitet i anledning af universitetets årsfest november 1971. 254 s.

Formålet med denne afhandling er, siger forfatteren i sin konklusion, »at klarlægge, hvorledes beslutningerne om atomvåbenets fremstilling og anvendelse blev truffet« (s. 236). På en vis måde er det hermed allerede antydnet, at atomproblematikken under den anden verdenskrig havde to forskellige faser. Den første fase var domineret af problemerne omkring fremstillingen af et atomvåben. Frygten for, at Tyskland skulle komme først med en militær udnyttelse af atomenergiens muligheder, spillede en afgørende rolle. Men samtidig var det både i England og USA klart, at atomenergien også ville være en væsentlig militær og økonomisk faktor i efterkrigstiden. Derfor udviklede der sig hurtigt et konkurrenceforhold mellem de to stater. Det blev efterhånden USA, der fik overtaget, og fra august 1943 var atombombeprojektet i alt væsentligt et amerikansk projekt (s. 44). I denne første fase spillede spørgsmålet om atombombens konkrete anvendelse en ubetydelig rolle, dertil var der knyttet alt for store usikkerheder til projektets resultat.

Den anden fase, som kan siges at begynde i foråret 1945, var kendetegnet ved, at atombomben tegnede sig som en realitet. Dermed rykkede atomspørgsmålet direkte ind i de militære og politiske overvejelser om afslutningen af krigen. Det er denne fase, som er langt den mest spændende og kontroversielle, og det er også den, som afhandlingen mest udførligt beskæftiger sig med.

Her må det allerførst bemærkes, at forfatteren har foretaget et omfattende, kritisk oprydningssarbejde i det både righoldige og forskelligartede kildemateriale, der er til rådighed. Navnlig er memoirelitteraturen gennemgået kritisk. På basis af denne kulegravning af materialet giver han en meget detaljeret redegørelse for såvel de interne amerikanske overvejelser som de interallierede forhandlinger om afslutningen af krigen og om atombombens rolle heri.

Forfatterens tese er ganske klar. »Det primære element i denne beslutning (om anvendelse af atombomben) var ønsket om at bringe krigen med Japan til den hurtigste og mindst kostbare afslutning« (s. 73). »Derimod har det været forfatteren umuligt at finde afgørende og entydigt materiale, der underbygger den tese, at amerikanernes opfattelser og overvejelser gik ud på, at bomben kunne anvendes som en trussel til at påvirke den sovjetiske politik« (s. 156). Forfatteren vender sig hermed imod den »revisionistiske« skole i USA, hvis ledende synspunkt – meget forenklet – er, at USAs politik i foråret og somme-

ren 1945 var domineret af ønsket om en »hård« politik over for Sovjetunionen, særlig i de europæiske spørgsmål, som især har interesseret revisionisterne. Forfatteren står særdeles velrustet her, og det er egentlig skade, at han ikke nærmere debatterer denne revisionisme. Nu bliver det kun til et opgør med en enkelt af dem, Gar Alperowitz (*Atomic Diplomacy*, 1965), og det endda hovedsagelig i en enkelt, omfattende fodnote (s. 73, n. 1). Andre bidrag, her især det vel mest nuancerede, nemlig fra Gabriel Kolko (*The Politics of War*, 1968), omtales derimod ikke.

Forfatteren argumenterer overbevisende for, at atombombebeslutningen kun havde ringe sammenhæng med USAs almindelige politik over for Sovjetunionen i det tyske og polske spørgsmål. Her havde England givetvis, som forfatteren påpeger, langt større interesse end USA (s. 155, n. 3 og 186, n. 1). Derimod fortjener hans opfattelse af, at atombomben i hovedsagen tilsigtede at få krigen i Det fjerne Østen afsluttet, nok en nærmere overvejelse. I selve det forhold, at afhandlingen slutter med den japanske kapitulation, ligger der for så vidt en antagelse af, at atombomben tjente alene dette formål. Det er selv efter den vellykkede prøvesprængning 16. juli 1945 ud fra kildematerialet ikke ganske klart, om man i USA fortsat ønskede sovjetisk deltagelse i krigen mod Japan eller ej (s. 186). Men på den anden side ville en afslutning af krigen, inden Sovjetunionen havde nået at gøre sig effektivt gældende som krigsdeltager, betyde en styrkelse af USAs stilling. Og USA havde givetvis ikke blot som mål at få krigen afsluttet, men også at få det på sine betingelser. »I was determined that the Japanese occupation should not follow in the footsteps of the German experience. I did not want divided control or separate zones«, skriver Truman (*Year of Decisions*, s. 431f.). Der var en fast amerikansk vilje til alene at overtage kontrollen med Japan, og det synes rimeligt at antage, at atombombningerne var et middel til at opnå dette mål. Det er muligt, at udviklingen i Kina medvirkede hertil. Allerede i maj havde flådeminister Forrestal stillet det spørgsmål, om USA skulle opbygge en modvægt mod sovjetisk indflydelse i Fjernøsten, og om man i så fald skulle støtte sig på Kina eller på Japan (cit. s. 106). Og at Kina ud fra militære overvejelser næppe ville være hensigtsmæssig, havde general Marshall overbevisende påpeget (s. 186f.). Under alle omstændigheder havde det nok været naturligt, om forfatteren i højere grad havde vurderet atombombebeslutningen ud fra en analyse af USAs politiske mål i Fjernøsten, selv om det må indrømmes, at kildematerialet på dette punkt er spinkelt.

Et helt andet spørgsmål i forbindelse med atombomben er belyst i afhandlingen. Det er de implicerede forskeres holdning. Også her har forfatteren fremlagt et meget omfattende materiale, hvor han analyserer forskernes voksende bekymring ved, at statsmagten overtager »deres« projekt. »Det var«, skriver han i sin konklusion, »en konfrontation mellem nationstaten og dens interesser og videnskabens internationale samfund og dets friheder og anvendelsen af dets resultater i statsmagtens tjeneste« (s. 251). Nu var forskerne langt fra enige om, hvad de skulle gøre, og forfatteren påviser en interessant forskel mellem emigrantforskerne, der så Tyskland som den afgørende modstander, og de amerikanske forskere, der så både Tyskland og Japan som modstandere (s. 127). Mere afgørende er det imidlertid, at den nævnte konfrontation var grundlæg-

gende ulige, og derfor også blev afgjort helt på statsmagtens betingelser. Forskerne kom kort sagt ikke til at øve nogen indflydelse på de politiske beslutninger.

Til slut en opfordring ikke til forfatteren, men til Københavns Universitet. Det må være på tide at høre op med at udgive festskrifter på dansk. Den foreliggende afhandling er et ikke blot omfattende, men også meget centralt indlæg i en pågående historisk debat, som iøvrigt har været domineret af amerikanske historikere. Det er urimeligt, at de resultater, som forfatteren er nået frem til, står utilgængelige for udenlandske forskere.

NIELS AMSTRUP

ERICH HESSE: *Der sowjetrussische Partisanenkrieg 1941-1944 im Spiegel deutscher Kampfanweisungen und Befehle. Studien und Dokumente zur Geschichte des Zweiten Weltkrieges. Band 9. Göttingen-Zürich-Frankfurt, Musterschmidt-Verlag, 1969. 292 s. DM 58.-.*

Hesses analyse af den sovjetrussiske partisanekrigsførelse mod tyskerne under II. Verdenskrig er et af de første og osse bedre vesttyske forsøg på at give et større overblik over en særlig side af krigen på østfronten. Forf. har tilsigtet at give, hvad han kalder et »objektivt« billede af denne guerillakrig, dens udvikling, organisering og specielle kampformer, og dermed har han osse bestræbt sig på at give et indtryk af dens faktiske betydning, således som den fremstår i først og fremmest tyske militære dokumenter; eksplicit bliver fremstillingen dermed et forsøg på at give partisanekrigen dens rette dimensioner, idet forf. polemiserer mod den i hans øjne overdrevne og myteagtige betydning, som partisanekrigen får tildelt fra sovjetisk hold. Forf. afviser derfor osse, at partisanekrigen skulle være udtryk for en almen og spontan folkerejsning mod tyskerne, således som det sikkert for dogmatisk bliver hævdet fra sovjetrussisk side.

Hesse giver indledningsvis en karakteristik af guerilla- og partisanekrigen, dens specielle former og vilkår; det er ubestrideligt, at den er en brutal og hensynsløs form for krigsførelse pga. dens totale karakter. Men recensenten må dog tage afstand fra Hesses moraliserende fordømmelse af denne særlige form for krigsførelse; guerillakrigen er hverken værre eller bedre end eksempelvis tyskernes egen krigsførelse i Rusland eller amerikanernes i Vietnam. Det er ikke guerillakrigen som sådan, der er moralsk forkastelig; krig i det hele taget er forkastelig. Absurd forekommer derfor Hesses afsluttende vurdering af partisanekrigen: »Dem unvoreingenommenen Betrachter stellen sich immer wieder die beklemmenden Fragen nach dem Sinn und nach der Schuld an diesen Geschehnissen (flere mill. dræbte i partisanekrigen) und auch die Frage wieweit der Erfolg ein solch ungeheures Mass an Opfern rechtfertigen kann« (s. 253). Tyskernes egen krigsførelse i Rusland, som Hesse efter bedste evne forsøger at forskønne, krævede dog trods alt adskilligt flere ofre!!

Hesses bog synes som helhed at være et redeligt, men næppe endnu fuldt dækkende bidrag til partisanekrigens opståen, dens politiske og militære placering i den russiske krigsførelse og tyskernes bekæmpelse af denne kampform. Hesse viser osse, hvorledes denne specielle krigsførelse stillede den tyske militære ledelse over for ret så store og voksende problemer; ved starten af partisan-